



# **Strategie k prevenci a řešení šikany v Domově mládeže při SOŠ a SOU Nymburk**

Dokument nabývá účinnosti dne 1. 9. 2022

.....

Ing. Jiří Hubálek

ředitel SOŠ a SOU Nymburk

## Obsah

1. Úvod.....	2
2. Preventivní činnosti DM .....	2
3. Bezpečné prostředí v DM.....	3
4. Společný postup při řešení šikanování .....	4

## 1. Úvod

Tímto dokumentem se ruší Minimální preventivní program DM SOŠ a SOU Nymburk ze dne 1. 9. 2021.

Strategie k prevenci a řešení šikany ve školském zařízení vychází z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, nově aktualizovaná v roce 2016.

Domov mládeže SOŠ a SOU Nymburk (dále jen DM) má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. Podle školského zákona je povinen zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

## 2. Preventivní činnosti DM

- Vychovatelé DM seznamují na schůzkách skupiny ubytované žáky s tím, co mají dělat, pokud jsou svědky chování vykazující znaky šikany.
- Žáci jsou zde informováni o tom, co mají dělat, pokud jsou oběťmi šikany: především, na koho se mohou obrátit - skupinový vychovatel, asistent vychovatele, vedení DM nebo na kohokoliv, ke komu mají důvěru.
- Pokud žáci nemají důvěru v pedagogické pracovníky ani své rodiče, pak se mohou obrátit na bezplatnou Linku bezpečí, tel. 116 111 nebo 800 155 555.
- Žáci jsou na začátku školního roku při „*Poučení k Vnitřnímu řádu DM*“ seznámeni se sankcemi, které jim hrozí v případě že by se šikany dopustili.
- DM snižuje rizika výskytu šikany těmito preventivními aktivitami:
  - žákovská samospráva, kde se zástupci skupin pravidelně setkávají s vedoucí vychovatelkou DM a její zástupkyní. V případě potřeby je přizván i ředitel SOŠ a SOU Nymburk
  - důrazem na všímavost všech vychovatelů ve svých výchovných skupinách
  - prací s výchovnou skupinou s cílem vytvořit bezpečné, respektující a spolupracující klima a prostředí – organizační a jiné výchovné skupinové schůzky, primární prevence na společných akcích (bowling, návštěva kina, divadla, sportovní akce). Dále aktivity zaměřené na soudržnost skupiny,

diskuze vedoucí k otevřené komunikaci o pocitech a vlastních hodnotách žáků, posilování tolerance, řešení modelových situací, osobnostní a sociální výchova na pokojích (umět si pomoci sám - umět dát najevo, že se mi určité chování vůči mně nelíbí, vědět komu se svěřit a umět požádat o pomoc a přijmout pomoc, kterou mi někdo nabízí), nebýt lhostejný k tomu, co se ve skupině a v DM děje

- besedami a přednáškami na různá témata s odbornými externími lektory
- ochranným režimem definovaným ve Vnitřním řádu DM
- společným postupem při řešení šikanování (viz příloha)
- spoluprací s rodiči, kteří jsou s programem seznamováni především prostřednictvím webové stránky DM, dále na schůzce s rodiči žáků prvních ročníků a třídních schůzkách příslušných škol
- vzděláváním a sebevzděláváním pedagogických pracovníků v této oblasti
- případnou následnou dlouhodobou práci se skupinou, kde se náznaky šikany nebo šikana objevily (spolupráce s PPP)
- spoluprací a součinností s Policií ČR při řešení případů pokročilé a nestandardní šikany

### 3. Bezpečné prostředí v DM

1. DM respektuje identitu a individualitu každého svého žáka a zaměstnance, odmítá násilí a zneužití moci v jakékoli podobě a přiznává riziko výskytu šikany.
2. DM má nastavena konkrétní a srozumitelná pravidla chování ve svém vnitřním řádu (je jasně formulováno, které chování je považováno za nežádoucí a jak bude sankcionováno).
3. DM má nastaveny důsledky za porušení pravidel u žáků viz sankční řád. Pedagogové a ostatní zaměstnanci znají své pravomoci a aplikují pravidla chování a důsledky za nedodržení jednotně a konzistentně pro všechny žáky.
4. Ve výchovné skupině jsou nastavena skupinová pravidla, která nenahrazují ani nezdvoují školní řád. Na jejich tvorbě se podílejí do značné míry samotní žáci.
5. DM usiluje o včasné odhalení šikany a za tímto účelem má nastavený systém vzájemné komunikace mezi pedagogy o signálech, výskytu porušení pravidel, nebo jiných rizikových faktorech, tak aby byl pedagog včas informován, jaká je atmosféra v jeho skupině.

6. Současně DM používá pravidelný monitoring varovných signálů výskytu šikany a využívá k němu adekvátní nástroje (viz Příloha: *Přímé a nepřímé varovné signály šikanování*).
7. DM zajišťuje informovanost všech žáků a zaměstnanců o tom, co je a co není šikanování, jak se zachovat ve chvíli, kdy je žák nebo zaměstnanec ohrožován agresory a kam se může obrátit o pomoc.
8. DM realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování (včetně šikany), která je uvedena v Preventivním programu školského zařízení. DM má popsány konkrétní preventivní mechanismy, které používá k tomu, aby šikanu minimalizovalo a mělo ji pod kontrolou. Účelem je riziku účinně a konkrétně předcházet.
9. DM zajišťuje podporu a rozvoj pedagogů v podobě dalšího vzdělávání. Plán dalšího vzdělávání pedagogů zahrnuje školení pedagogů.

#### 4. Společný postup při řešení šikanování

Vyšetřováním šikany jsou pověřeni: ředitel SOŠ a SOU Nymburk, zástupce ředitele, metodik prevence a vedoucí vychovatelka DM. Každý skupinový vychovatel, který má podezření na šikanu je povinen někoho z krizového preventivního týmu neodkladně informovat.

Při vyšetřování a řešení pokročilé šikany se DM obrací na externí odborníky na šikanu od 3. stádia.

Při řešení je kladen důraz na to, že žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl by být tedy důsledky řešení znevýhodněn. Po celou dobu řešení DM zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje, že je toto téma považováno za vážné.

Pro nápravu situace ve skupině je nutné pracovat s celým skupinovým kolektivem, nejen s obětí a agresorem. DM nezve zákonné zástupce protagonistů šikany do DM, když ještě není šikana vyšetřena (u počáteční šikany po jednom až dvou dnech). DM následně zve zákonné zástupce do DM a informuje o řešení šikany.

## Příloha č. 1

### Definice, charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či pedagogovi, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

### Podoby šikany

**Přímá šikana** – fyzická (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy), nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zstrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

**Nepřímá šikana** – má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti (např. záměrná ignorace nebo izolování žáka nebo vychovatele rozšiřováním zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivé hodnocení (u vychovatele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace).

**Elektronická šikana - kyberšikana** – může mít podobu falešných profilů na jméno žáka či pedagoga s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech jako je youtube.com, spoluzaci.cz, nebo facefook.cz apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné SMS nebo e-maily apod. Kyberšikana bývá u žáků často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Školské zařízení by se kyberšikanou mělo zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu.

U žáků se za šikanu nepovažuje **škádlení nebo agrese**, která nemá znaky šikanování. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které

postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci to zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

Většina obětí šikany a jejích svědků se snaží situaci udržet co nejdéle v tajnosti, bojí se někomu svěřit. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

## Příloha č. 2

### Trestně-právní hledisko šikany

V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“) ani v jiném zákoně není šikana sama o sobě definována jako trestný čin nebo přestupek, přesto **šikana může svým charakterem naplňovat znaky některého z přestupků či trestných činů.**

**Kyberšikana** obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů: nebezpečné pronásledování (tzv. stalking, §354 trestního zákoníku) – např. porušení tajemství dopravovaných zpráv (§182 trestního zákoníku) – např. porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 trestního zákoníku), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti, pomluva (§184 trestního zákoníku) – např. vytvoření webových stránek, které nepravdivě zesměšňují oběť, šíření pornografie dle § 191 trestního zákoníku (viz sexting), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (dítětem se rozumí osoba mladší 18 let) dle §192 trestního zákoníku (viz sexting).

### Povinnost překazit a oznámit trestné činy uvedené v trestním zákoníku

S účinností od 1. 12. 2016 se rovněž níže popsaných trestných činů bude moci dopustit i samo školské zařízení jako právnická osoba, kdyby například úmyslně zatajovala, že u nich k uvedeným trestným činům dochází.

- **Povinnost překazit páchání nebo spáchání trestného činu (§ 367 trestního zákoníku):**

Kdo se dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestné činy v tomto ustanovení vyjmenované, má povinnost spáchání nebo dokončení takového činu překazit. Jestliže to neudělá a nebránilo mu v tom okolnosti v tomto ustanovení vyjmenované, sám spáchal trestný čin nepřekažení trestného činu a vystavuje se tím trestního postihu.

**Překazit trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.** V případě šikany by se mohlo jednat například o následující trestné činy: vraždy (§140), zabití (§141), těžkého ublížení na zdraví (§145), zbavení osobní svobody (§170), loupeže (§173), vydírání (§175), znásilnění (§185), pohlavního zneužití (§187), krádeže (§205).



- **Neoznámení trestného činu ( § 368 trestního zákoníku):**

Kdo se dozví, že jiný spáchal trestné činy v tomto ustanovení vyjmenované, je povinen to bez odkladu oznámit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Jestliže to neudělá a nebránilo mu v tom okolnosti v tomto ustanovení vyjmenované, sám spáchal trestný čin neoznámení trestného činu a vystavuje se tím trestnímu postihu. V případě šikany by se mohlo jednat například o následující trestné činy: vraždy (§140), těžkého ublížení na zdraví (§145), zbavení osobní svobody (§170).

Při oznamování a zjišťování informací je zapotřebí mít na paměti presumpci nevinny.

### **Příloha č. 3**

#### **Nevhodné postupy při řešení šikany:**

- přehlížení, bagatelizace agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně
- nedostatečné vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu
- emotivní řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivní řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativní řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- předjímání recidivy útočníka
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka)
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany

## **Příloha č. 4**

### **Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:**

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmouvání pedagogům apod.

### **Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:**

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

### **Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:**

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechut' jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

## Příloha č. 5

### Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

*První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je se dělají „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka“. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.*

#### **První stadium: Zrod ostrakismu**

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

#### **Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace**

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace ...

#### **Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra**

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“.

### **Čtvrté stadium: Většina přijímá normy**

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

### **Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana**

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

### **Zvláštnosti u psychických šikan**

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn. Nicméně jejich podoba je jiná. V popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí.

## **Informace pro rodiče o školním programu školského zařízení proti šikanování**

Vážení rodiče,

náš Domov mládeže je příznivě hodnocen Českou školní inspekcí. Velmi si toho vážíme. Nicméně i ten nejlepší DM není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějších slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi - rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na vychovatele, vedoucí vychovatelku, či ředitele školy). Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

*Zdroj: Kolář, 2011*

*Komentář k jednotlivým krokům postupů - viz kniha Nová cesta k léčbě šikany – Kolář M. (2011)*